

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانش خانواده

درس اول : کلیات دانش خانواده

هدف کلی درس: آشنایی با کلیات دانش خانواده

اهداف جزئی درس

- خانواده اولین واحد اجتماعی
- تعاریفی از خانواده
- تعریف خانواده در اسلام
- اهمیت خانواده
- تفاوت خانوار و خانواده
- مدیریت خانواده
- شیوه های مدیریتی خانواده
- مدیریت مطلوب در خانواده
- آثار مدیریت خوب و سازنده در روابط خانواده
- اصول حاکم بر مدیریت

خداوند متعال جهان هستی را پدید آورد؛ از آسمان و زمین، پرندگان و خزندگان... و انسان را در راس این مخلوقات جای داد تا با به کارگیری نعمتها و امکانات جهان به سمت مقام ربوبی، طی طریق کند. اما این انسان، از دو جنس متفاوت زن و مرد است و هرکدام نقشها و وظایف جداگانه‌ای دارند - که آگاهی به این وظایف و در نهایت عملکرد صحیح - موجب پیشرفت جامعه بشری و همچنین نیل به سمت هدف غایی و متعالی می‌گردد. زن و مرد، دربرنامه خالق هستی، حکیمانه با هم و به هم پیوند خوردند. ازدواج این دو برپایه تعالیم الهی، واحدی را به وجود آورد به نام خانه و خانواده و خداوند برای هرکدام نقشی - در این واحد کوچک از جامعه بزرگ - قرار داد. حق و حقوقی برای هر یک مقرر فرمود و آثار و برکات فراوانی بر این پیکره کوچک اما سرنوشت ساز، مترتب نمود. نهاد خانواده از ارکان حیاتی هر جامعه‌ای به‌شمار می‌آید. این نهاد، تغییرات گوناگونی را به لحاظ ساختاری در دوره‌های مختلف تجربه کرده است. هر جامعه‌ای برای تنظیم و کنترل این نهاد حیاتی، می‌بایست شاخص‌های الگویی را برای خود ترسیم کند تا بتواند در اوضاع و احوال متغیر اجتماعی، راه مناسب را برگزیند و شرایط و احوال اجتماعی خود را سامان بخشد. متون دینی - اسلامی منبعی غنی از معارف‌اند که توانایی راهبری برای رسیدن به این شاخص‌ها را در اختیار دارند. در این مجال خواهان نزدیک شدن به الگوی مطلوب خانواده هستیم

✓ خانواده اولین واحد اجتماعی

خانواده اولین واحد اجتماعی است که با پیوند زن و مرد تشکیل می‌شود و با تولد فرزندان بر تعداد اعضای آن افزوده می‌گردد. این واحد اجتماعی به طور طبیعی دارای غایت و هدف است و سرمایه و توان انسانی اعضای آن برای رسیدن به هدف صرف می‌گردد. هدف خانواده ایجاد محیط انس، لذت، آرامش و صمیمیت برای همسران است تا به کمک یکدیگر کاستی‌های خود را رفع کنند و نیازهای طبیعی یکدیگر را برآورده سازند؛ نیز زمینه رشد و تعالی مادی و معنوی برای دو طرف ایجاد گردد و بتوانند نسلی پاک تولید و تربیت کنند.

✓ تعاریفی از خانواده

۱. به گروهی از افرادی که روابط «زن و شوهری»، یا «پدر و مادر - فرزندی» میانشان وجود دارد اطلاق می‌شود
۲. مفهومی از یک گروه اجتماعی محدود را در بر دارد که افرادش با روابط گوناگونی، که لزوماً روابط خویشاوندی نیست به یکدیگر مربوطند.
۳. «نخستین سلول یا واحد زندگی اجتماعی» و یک از اساسی‌ترین نهادهای جامعه است مرکب از زن و مرد که ممکن است کودکانی هم داشته باشند. روابط زناشویی و خویشاوندی معینی که مورد قبول جامعه است و حقوق و تکالیف افراد نسبت به

یکدیگر از ویژگی‌های خانواده شمرده می‌شود.^۱

✓ تعریف خانواده در اسلام

اسلام خانواده را گروهی متشکل از افراد، دارای شخصیت مدنی، حقوقی و معنوی معرفی می‌کند که هسته اولیه آن را ازدواج مشروع زن و مردی تشکیل می‌دهد و نکاح عقدی است که براساس آن رابطه زوجیت بین زن و مرد برقرار شده و در پس آن طرفین دارای وظایف و حقوق جدید می‌شوند. ارتباط خویشاوندی در سایه نکاح پدید می‌آید؛ اعضای آن دارای روابط قانونی، اخلاقی و عاطفی می‌گردند. اساس تشکیل خانواده این است که زن و مردی می‌کوشند اراده خود را بر تأسیس آن و قبول تکالیفی که شرع برای آنها معین کرده است محقق گردانند. بر این اساس خانواده یک تأسیس حقوقی به حساب خواهد آمد که اعضای آن با رشته خونی با هم پیوند پیدا می‌کنند^۲

✓ اهمیت خانواده

- کلمه طیبه است که خاصیت آن تراوش مرتب برکت و نیکی به پیرامون خود است. اصل آن در زمین و ثابت است اما شاخ و برگ برکات آن در آسمان‌هاست و جامعه بشری مرتب از برکات آن، فراوان، بهره می‌برد.
- خانواده سنگ بنای جامعه بزرگ انسانی و زندگی خانوادگی یک پدیده جهانی است، در واقع قدیمی‌ترین، اساسی‌ترین، بادوام‌ترین نهاد انسانی و با ارزش‌ترین جایگاه تربیت نسل است.
- خانواده، سلول اصلی پیکره اجتماع است که سلامت آن به معنای سالم بودن و با نشاط بودن تمامی جامعه است.
- خانواده، محل تربیت انسانهای بزرگ است، انسانهای شجاع، نجیب، خیرخواه، عاقل، با محبت، با جرأت، مسؤول، با ایمان، فداکار.
- خانواده نخستین مهد تربیت می‌باشد. فرزندان در خانواده تحول می‌یابند و شخصیت و نقش آنان در خانواده پی‌ریزی می‌شود. کودک درس‌های اولیه تربیت خود را از خانواده می‌گیرد و تمامی مسایل که در خانواده رخ می‌دهد در شخصیت و یادگیری او موثر می‌باشد. خانواده بایستی سیر تحول و تکامل را طی نموده و سعی نمایند مانع و مشکل اجتماعی را که سر راه تحول پیدا می‌نمایند با سعی و کوشش و درایت حل کند. خانواده بعنوان مهمترین عامل انتقال فرهنگ؛ تمدن و ادب و سنن می‌باشد^۳

۱. تقوی، ۱۳۷۳؛ ۸

۲. <http://www.imamalicenter.se/>

۳- آسیب شناسی خانواده - فردوسی پور سیما ص ۱

▪ خانواده تنها نظام اجتماعی است که در همه جوامع، از مذهبی و غیر مذهبی پذیرفته شده و توسعه یافته است؛ و در جوامع مختلف دارای نقش، پایگاه و منزلت های گوناگون است. با این که هسته ای کوچک از اجتماع است در حیات اجتماعی مردم نقش و تأثیری فوق العاده دارد.

▪ تشکیل خانواده خدمتی است به زن و مردی که برای حیات مشترک پیوندی برقرار کرده اند، و خدمتی است به اجتماع از نظر داشتن آن از عوامل فساد و لغزش و ایجاد احساس مسئولیت، و به کودک که نیاز به مربی و معلمی صالح دارد، و به مکتب و مذهب که تعالیم آن از این طریق حیات و تداوم پیدا می کنند.

✓ تفاوت خانوار و خانواده

خانوار یک مفهوم جمعیت شناختی است در حالی که خانواده مفهومی است جامعه شناختی. در تعریف خانوار شرط خویشاوندی وجود ندارد اما اساسی ترین عنصر تعریف خانواده وجود گونه ای خویشاوندی میان اعضای آن است. یک نفر به تنهایی می تواند به عنوان خانوار مستقل در نظر گرفته شود در صورتی که صحبت از خانواده ای یک نفری درست نیست - اگرچه در مطالعات جمعیتی مربوط به خانواده تسامحاً خانوار یک نفری را به جای خانواده^۱ یک نفری قرار می دهند. هر خانواده ای خانوار است اما هر خانوار نمی تواند الزاماً خانواده باشد زیرا خانوار مفهومی است اعم.

مهمترین کارکرد های خانواده

۱. همکاری در امور تولیدی و اقتصادی خانواده
۲. همفکری و همکاری در امور مربوط به تغذیه و بهداشت و دیگر کارهای خانه
۳. تکمیل و تکامل زن و شوهر و دیگر اعضای خانواده و کمک به رشد اخلاقی، عبادی؛ اجتماعی و عقلائی یکدیگر
۴. تولید مثل و داشتن فرزند(ازدیاد نسل)
۵. پیشگیری از روابط ناسالم جنسی
۶. ارضای تمایلات عاطفی
۷. تأمین امنیت روحی اعضای خانواده
۸. پرورش و آموزش فرزندان
۹. شکل دهی به هویت اجتماعی

مدیریت خانواده

هر مجموعه ای اگر دارای نظام، سازماندهی و مدیریت باشد، بهتر می تواند به اهداف خود برسد و با صرف هزینه کمتر، نتایج بهتری به دست آورد. با به کارگیری مدیریت، از هرج و مرج و هدر رفتن نیروها و سرمایه های هر مجموعه جلوگیری خواهد شد. مدیر در هر مجموعه با هماهنگ کردن اجزا، برنامه ریزی، هدایت و کارکرد صحیح مجموعه را تضمین می کند اما نبودن مدیر به هرج و مرج رفتن، ناهمگونی و هرج و مرج می انجامد و در نهایت از هم فروپاشیدگی مجموعه را در پی دارد. اعمال مدیریت

4- <http://www.imamalicenter.se/>

یک اصل عقلایی و پذیرفته شده در همه مجموعه های کوچک و بزرگ است و در ضرورت آن تردیدی وجود ندارد. مجموعه هایی که مدیریت و اصول آن را پذیرفته و بدان گردن نهاده اند، موفق بوده و کارنامه ای درخشان ارائه داده اند. در روایتی از رسول خدا(ص) دستور داده شده که حتی اگر در یک مسافرت سه نفر همراه شدند، یکی از آنها باید مسئولیت و مدیریت جمع را عهده دار گردد. ضرورت مدیریت در خانواده هم جزئی از ضرورت مدیریت هر مجموعه هدفدار می باشد که باید اعضای خانواده بدان پای بند باشند تا در سلوک و پیشرفت مادی و معنوی موفق تر گردند. اگر خانواده مدیر نداشته باشد و زن و مرد در اداره امور آن برابر باشند، ناچار باید برای حل اختلاف خود در هر مورد به دادگاه مراجعه کنند، یعنی ریاست فردی خارج از مجموعه را بپذیرند که به آسانی در دسترس نیست. این وضع سبب کند شدن حل امور خانواده می گردد

شیوه های مدیریتی خانواده

در گذشته و حال سه نوع مدیریت خانواده تصور شده یا وجود پیدا کرده:

➤ مردسالاری

➤ زن سالاری

➤ یا دین سالاری

الف) کارکرد مدیریت مرد سالاری در خانواده ✓

- ۱- به کارگیری انواع خشونت توسط مرد بر ضد زن و دیگر افراد خانواده.
 - ۲- محصور کردن زن در خانه و جلوگیری از بیرون رفتن منطقی و مشروع او.
 - ۳- جهت دهی اجبارگونه نوع خوراک و رفتار و منش زن و فرزندان مطابق میل و خواست مرد گرچه غیر منطقی یا حتی غیر مشروع باشد.
 - ۴- تحمیل کارهای دشوار و طاقت فرسا بر زن و وظیفه دانستن رسیدگی بی عیب و نقص و بی کم و کاست به امور مختلف منزل برای زن.
 - ۵- جلوگیری غیر معقولانه و مستبدانه از اشتغال سالم و مورد نیاز و مشروع زن در بیرون از خانه.
 - ۶- بی توجهی به حقوق مالی زن و قائل نشدن حق حاکمیت برای او و خودداری از پرداختن حقوق او حتی مهریه اش به رغم درخواست وی.^۶
- تعالیم اسلامی پر از آموزه ها و فرآیندهایی است که بر عکس مشخصه های برشمرده در باره ریاست و مدیریت منزل است

ب) کارکرد مدیریت زن سالاری در خانواده ✓

- ۱- نادیده گرفتن حقوق و مدیریت کلی مرد.
- ۲- وا داشتن مرد به کار اضافی و اشتغال طاقت فرسا و گاهی غیر قانونی و جرم آلود برای کسب درآمد بیشتر و رفاه افزون تر.
- ۳- وادار شدن مرد به خرید و تهیه اسباب و لوازم زندگی که چندان به مصلحت یا ضرورت یا در توان مالی او نیست، به صرف اینکه خانم دستور تهیه آن را داده است!

۵ - کنز العمال، ج ۶، ص ۱۷۷، حدیث ۱۷۵۵۰.

۶ - مجله پیام زن، مقاله «عدالت سالاری در خانواده».

۴- تأثیرگذاری شدید در روابط اجتماعی حتی قطع رابطه با کسانی که زن بدان رضایت نمی دهد، گرچه از خویشاوندان نزدیک شوهر باشد.^۷

روایات معصومین علیهم السلام ردکننده زن سالاری می باشد. رسول خدا(ص) فرمود: «هر زنی که با همسرش همراهی نکند و او را بر بیش از توان او دارد، خداوند حسنات او را نمی پذیرد و در حالی خدا را ملاقات می کند که بر او خشمناک است.»^۸ در وصف زنان صالح و ارزشمند آمده است:

«زنی که فرزند بیاورد، دوستدار شوهر باشد و همسرش را در برابر روزگار او سختی های آن یاور باشد، نه اینکه با روزگار بر ضد شوهرش همدست شود!»^۹

چون هزینه زندگی و مدیریت خانواده به عهده مرد است، بنابراین زمانه به اندازه کافی برای او مشکل به بار می آورد و درست نیست زن نیز بر مشکلات بیفزاید!

✓ (پ) کارکرد مدیریت دین سالاری در خانواده

۱- تنظیم برخوردها، روابط و مناسبات عمومی و خصوصی هر یک از زوجین با یکدیگر بر اساس آموزه ها و تعالیم و حقوق تعیین شده دینی بر مقتضای عدالت.

۲- رجوع به داور حاکم مقبول دینی برای رفع اختلافات و رضایت عملی و قلبی طرفین به نتیجه و رأی آن و تلاش در بهبود روابط بر پایه آن.

۳- ایجاد فضایی مناسب برای تربیت دینی و اخلاقی اعضای خانواده.^{۱۰}

گرچه مدیریت خانواده به عهده مرد است، ولی نباید هیچ کدام از ویژگی های مردسالاری در آن دیده شود، بلکه باید مطابق اصول دین سالاری باشد. دستور کلی دین به مردان در مورد رفتار با همسر این گونه است: «و عاشروهن بمعروف؛^{۱۱} نیکو و پسندیده با آنان معاشرت کنید.»

مرد باید بر مبنای موازین انسانی - اسلامی با همسرش رفتار پسندیده و شایسته داشته باشد یا پسندیده و شایسته او را طلاق دهد: «فامسکوهن بمعروف أو فارقوهن بمعروف.»^{۱۲} و رفتار شایسته و پسندیده با ویژگی های دین سالاری سازگار است نه مردسالاری یا زن سالاری

✓ مدیریت مطلوب در خانواده

مدیریت مطلوب بر مبنای صحیح، رعایت اصل مشورت، تبادل نظر، تصمیم گیری جمعی و ارزش دادن به اعضای خانواده می باشد، نه بر اساس خودکامگی، خودرأیی و تحمیل است که از نگاه اسلام به شدت منع شده است. از رسول خدا(ص) روایت شده که «ما خاندان به هفت خصلت اختصاص یافتیم که پیشینیان آن را نداشتند و پسینیان نیز نخواهند داشت. خوش منطری، رساگویی، گشاده رویی، شجاعت، بردباری، دانش، علاقه مندی به زنان.» هم چنین ایشان فرمود: «هر چه آدمی ایمانش افزایش یابد، علاقه اش

۷- پیام زن، شماره ۱۲۳، ص ۴۰

۸- بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۳۳۵، (بیروت).

۹- همان، ج ۱۰۰، ص ۲۳۲

۱۰- مجله پیام زن، ش ۱۲۳، ص ۴۰

۱۱- نساء، آیه ۱۹.

۱۲- طلاق، آیه ۲.

به زنان بیشتر گردد. ۱۳ هم‌چنین ایشان فرمودند: «کامل‌ترین مؤمنان در ایمان، خوش‌خلق‌ترین آنهاست و بهترین شما خوش‌خلق‌ترین شما با زنانند»^{۱۴} و «هر کس همسری گزید، وی را تکریم کند»^{۱۵}

✓ آثار مدیریت خوب و سازنده در روابط خانواده

- ۱) ایجاد محیطی آرام بخش و نشاط‌انگیز در خانواده
- ۲) ارتقاء احساس امنیت روحی و روانی اعضای خانواده
- ۳) توانمندسازی اعضای خانواده برای کارهای بزرگ
- ۴) افزایش رضایتمندی اعضای خانواده
- ۵) شکل‌گیری فضای همکاری و همیاری در خانواده
- ۶) افزایش صمیمیت و روحیه مثبت در اعضای خانواده
- ۷) ایجاد زمینه رشد و بالیدگی مادی و معنوی اعضای خانواده
- ۸) ارتقاء سطح سلامت عمومی و بهداشت روانی اعضای خانواده
- ۹) پیشگیری از هدر رفتن انرژی‌های مادی و معنوی؛
- ۱۰) جلوگیری از کم‌کاری و بی‌تفاوتی اعضای خانواده

✓ اصول حاکم بر مدیریت خانواده

✓ ۱- اصل وحدت هدف

یکی از اصول مهم و اساسی در مدیریت خانواده، داشتن هدف و یا اهداف واحد می‌باشد. هر خانواده باید برای خود هدف یا اهداف واحدی داشته باشد و تمام سعی و تلاش خانواده بر این باشد که اهداف همسو و هم‌جهت باشد. داشتن اهداف متضاد و متفاوت می‌تواند مشکلاتی را در فرآیند سازگاری خانواده ایجاد و خانواده را دچار دوگانگی یا چندگانگی نماید.

✓ ۲- اصل وحدت مدیریت

منظور از وحدت مدیریت این است که خانواده دارای مدیر واحدی باشد و مدیریت و هدایت اهداف و برنامه‌های خانواده را پذیرفته باشد مدیر خانواده نقش هماهنگ‌کننده بین اعضای خانواده را دارد و صرفاً در تصمیم‌گیری‌های اساسی که اعضاء خانواده می‌بایست تابع نظرات مدیر خانواده باشد و در سایر موارد تصمیمات تعامل محور باشد.

✓ ۳- اصل تقسیم کار

اصل تقسیم کار به این مفهوم است که هر کس در خانواده متناسب با نقش و توان خود مسئولیتی را بپذیرد و همگام با سایر اعضای خانواده به منظور تحقق اهداف و برنامه‌های خانواده ایفای نقش نماید. و پاسخگوی سایر اعضای خانواده باشد و این احساس که همه مسئولیت‌ها بر دوش یک نفر باشد و سایرین وظیفه‌ای در قبال خانواده نداشته باشد. با تقسیم کار حس و روحیه تعاون و همکاری در خانواده جایگزین حس عدم مسئولیت‌پذیری گردد. خانواده‌ای در زندگی موفق می‌گردد، که اعضای

۱۳ - نوری طبرسی، حسین بن محمد تقی؛ مستدرک الوسائل، موسسه آل‌البیت(ع) لاجیاء التراث، ۱۴۱۱ق، ۱۹۹۱م، جلد ۱۴

۱۴ - طوسی، محمد؛ الامالی، قم، دارالثقافه، ۱۴۱۴ هـ ق، ص ۳۹۲

۱۵ - نوری طبرسی، حسین بن محمد تقی؛ مستدرک الوسائل، موسسه آل‌البیت(ع)

آن برای رسیدن به اهداف مقدس در کانون خانواده تلاش کنند و هیچ‌کدام از زن و شوهر از کار، گریزان نباشد. ولی باید وظایف مشخص باشد و هریک به تناسب توان و تخصص خویش، انجام کاری را به عهده بگیرد

✓ ۴- اصل مشورت :

کاربرد این اصل در مدیریت خانواده موجب حس تفاهم و همدلی خانواده می‌گردد و خانواده احساس هویت و ارزشمندی بیشتری می‌یابد و میزان مشارکت و همکاری اعضای در پیشبرد اهداف خانواده افزایش می‌یابد.

✓ آثار مشورت :

موجب ورزیدگی نیروی عقلانی و تدبیر در زندگی می‌شود. سبب رشد احساس مسؤلیت فرد در مواجهه با زندگی می‌شود و حس قدرشناسی از مواهب و موقعیت‌های موجود را افزایش می‌دهد.

احساس مقبولیت را در فرد تعالی و تکامل می‌بخشد و باعث گشوده شدن باب تفاهم میان نسل جوان و نسل بزرگسال می‌شود. مشورت امکان انتخاب را افزایش داده و نتیجه چنین انتخابی، زندگی خردمندانه و آگاهانه‌ای است که در واقع یک آرمان تربیتی محسوب می‌شود.

✓ ۵- اصل برنامه ریزی :

برنامه ریزی چیست؟ عبارت است از تعیین و اتخاذ شیوه و روش‌هایی که ما را به بهترین نتیجه مطلوب برساند.^{۱۶} منظور از اصل برنامه ریزی این است که مدیریت خانواده برای پیشبرد اهداف خانواده می‌بایست متناسب با منابع موجود در خانواده برنامه ریزی و نیازهایی را بر اساس سلسله مراتب نیازها و ترتیب تقدم هر کدام از نیازها اولویت بندی نماید علی (علیه‌السلام) در این باره می‌فرماید: «أَدَلُّ شَيْءٍ عَلَى غِزَارَةِ الْعَقْلِ حُسْنُ التَّدْبِيرِ»؛ بهترین دلیل بر کمال عقل، خوب برنامه‌ریزی کردن است.^{۱۷} نیز می‌فرماید: سرمایه‌ای سودمندتر از عقل و عقلی بهتر از برنامه‌ریزی و تدبیر نیست.^{۱۸}

✓ ۶- اصل نظم و انضباط :

یکی از اصول مدیریت در خانواده وجود نظم و انضباط دقیق و منطقی است بدون وجود نظم و انضباط در خانواده هر سعی و تلاشی قرین موفقیت نخواهد بود. بنابراین لازمه پیشبرد اهداف و برنامه‌ها وجود نظم و انضباط حاکم بر فضای خانواده می‌باشد و این مهم بعهد مدیریت خانواده می‌باشد که با ایجاد نظم و انضباط و نظارت بر فعالیت‌های اعضای خانواده به حداکثر نتیجه مطلوب برسد امیرمؤمنان - علیه السلام - می‌فرماید: «... إِيَّاكَ وَ الْعَجَلَةَ بِالْأُمُورِ قَبْلَ أَوَانِهَا أَوْ التَّسَقُّطَ فِيهَا عِنْدَ امْتِكَانِهَا أَوْ اللَّجَاجَةَ فِيهَا إِذَا تَنَكَّرَتْ أَوْ الْوَهْنَ عَنْهَا إِذَا اسْتَوْضَحَتْ فَضَعَّ كُلَّ أَمْرٍ مَوْضِعَهُ وَ أَوْقَعَ كُلَّ أَمْرٍ مَوْقِعَهُ.»^{۱۹} «از عجله در مورد کارهایی که وقتشان نرسیده، یا سستی در کارهایی که امکان عمل آن فراهم شده، یا لجاجت در اموری که مبهم است، یا سستی در کارها هنگامی که واضح و روشن است، بر حذر باش! و هر امری را در جای خویش و هر کاری را به موقع خود انجام بده.»

✓ ۷- اصل تصمیم‌گیری :

۱۶ - نبوی؛ مدیریت اسلامی؛ ص ۳۹

۱۷ - آمدی، ص ۸۰۸

۱۸ - دشتی، حکمت ۱/۱۱۳

۱۹ - همان، مدرک، نامه ۵۳، ص ۱۰۳۱.

یکی دیگر از اصول مدیریت خانواده اصل تصمیم‌گیری است. تصمیم‌گیری به بیان ساده به معنی فرآیند انتخاب یک سری عملیات برای حل مشکلات یا پیش‌بینی آینده. تصمیم‌گیری عکس‌العملی نسبت به یک مشکل است.

لازمه تصمیم‌گیری

- ۱- کسب اطلاعات لازم یعنی جمع‌آوری اطلاعات کافی و لازم در مورد آن موضوع
- ۲- تبادل نظر بین اعضای خانواده و بحث و بررسی منطقی بر اساس اطلاعات موجود
- ۳- سپس اقدام به انجام آن کار.

سوالات درس اول

۱. خانواده اولین واحد اجتماعی را توضیح دهید
۲. تعاریف خانواده را بنویسید
۳. تعریف خانواده در اسلام را بیان کنید
۴. اهمیت خانواده را توضیح دهید
۵. تفاوت خانوار و خانواده را بیان کنید
۶. شاخصه‌های مدیریت مرد سالاری در خانواده را بنویسید
۷. شاخصه‌های مدیریت زن سالاری در خانواده را بنویسید
۸. شاخصه‌های مدیریت دین سالاری در خانواده را بنویسید
۹. مدیریت مطلوب در خانواده را بنویسید
۱۰. آثار مدیریت خوب و سازنده در روابط خانواده را بیان کنید
۱۱. اصل وحدت در خانواده هدف را توضیح دهید
۱۲. اصل وحدت مدیریت در خانواده را توضیح دهید
۱۳. اصل تقسیم کار در خانواده را توضیح دهید
۱۴. اصل مشورت در خانواده را توضیح دهید
۱۵. آثار مشورت را بیان کنید
۱۶. اصل برنامه‌ریزی در خانواده را توضیح دهید
۱۷. اصل نظم و انضباط در خانواده را توضیح دهید
۱۸. اصل تصمیم‌گیری در خانواده را توضیح دهید